

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

Дипломски рад

Тема: Малта и Јонска острва кроз путописе у 18. и 19. веку

Ментор: доц. др Харис Дајч

Студент: Бошко Дидановић

Београд, јул 2018. године

Садржај

Увод.....	1
Малта.....	5
Географско физички положај.....	5
Администрација.....	7
Привреда и Трговина.....	10
Језик, обичаји и друштвени живот.....	12
Јонска острва.....	16
Географски положај.....	16
Администрација.....	18
Карактеристике острвљана и свакодневни живот.....	21
Лефкада.....	22
Итака.....	25
Кефалонија.....	27
Закинтос.....	29
Крф.....	31
Китера, Паксос и Антипаксос.....	33
Закључак.....	35

Увод

Циљ овог рада је да представи друштвене, са благим освртом на административне и политичке односе Малте и Јонских острва у 18. и 19. веку. У исти мах битно је познавати одређене политичке догађаје који су утицали на острвљане. Географски опис у раду је неопходан да би се схватио простор који описује овај рад. У раду ћемо се концентрисати на опис острвског живота и компарација односа острвљана са придошлицама и странцима, како на јонском архипелагу, тако и на централном Медитерану.

Друштвено-политички односи су били јако замршени, поготову на Јонским острвима због смена венецијанско-француско-британске владе. То је посебно утицало на менталитет самог острва. Само поређење квалитета живота на Јонском острву и Малти било је много шаролико. Малта је својом централном позицијом на Медитерану брже напредовала и развијала се од јонског архипелага у коме се при крају 19. века мноштво људи иселило у развијеније крајеве, како саме Грчке, тако и у остале крајеве Европе.

Обе стране, мислећи на Малту и јонски архипелаг, убирале су велике своте новца од извоза домаћег производа, али то није било довољно за потпуни развој острва. Док је владала британска окупациона политика, узимала је јако високе ренте на извоз малтешког памука и вина и јонског маслиновог уља и вина. То је наравно изазивало контраефекат самих острвљана према британској круни.

Већина путописаца и туриста је била одушевљена изгледом јонских острва. Највећу идилу туристима причињавале су кречњачке стене, пећине и увале.

Живот на Малти и живот на архипелагу је верски другачији. Малта је већински католичка док је архипелаг претежно гркоправославни, постоји такође значајан број католичких цркава. Такође албански утицај је био јак у северном архипелагу, тачније на Крфу. Албанце на Крфу путописци виде као обичне раднике који се израбљују.

По читању литературе и грађе, може се грубо закључити да су острва архипелага имала значајну зависност од Крфа у решавању унутрашњих ствари, док то не можемо применити на Малту јер се она састоји из једног острва. Крф је било најбитније политичко-економско средиште архипелага. Италијанско-арапски утицаји били су кључни у стварању малтешког језика што бележи немачки путописац Атанасијус Кирхер.

Рад је написан на основу релевантне литературе, мемоара и путописа.

Структуру рада, поред садржаја, увода, закључка и списка литературе, чине два централна поглавља, унутар којих је по тематско-хронолошком принципу представљена сама тема рада путем више ужих целина.

Малта

Географско физички положај

Малта и њено суседно острво Гозо се налазе између острва Сицилије на северу и афричке обале на југу. Постоји и острво по називу Комино које је насељено и налази се између ова два наведена острва, међутим постоје и десетине мањих острва које нису насељене.¹ Бројне увале дуж острва пружају добре луке и лаки улазак у њих.

Острво Гозо, познато подгрчким именом “*Gaulos*”, “*Gaulum*” званом од стране Римљана и Арапска реч “*Gaudese*”, биле су потпора новом италијанизираном називу овог острва у реч Гозо. Гозо се налази знатно северозападније у односу на Малту и њен најисточнији део острва удаљен је око 4 километра у односу на најзападнији део Малте. Малта је прилично ниска, око 244 метара је њена највиша тачка изнад нивоа мора, тако да постаје препознатљива са пучине мора када јој се приближи неких 30 километара.² Прилично ниске, али кршевите стене назване „*Ben Jemma Hills*“, леже северозападно од главног града Валете, простирући се целом дужином острва и пружајући прелеп поглед на њих. На јужном делу обале налазе се високе стене без икаквог прилаза за луке, те је самим тим искрцавање на обалу теже.³ У источном делу налази се

¹R. M. Martin, *History of the British Possessions in the Mediterranean: Comprising Gibraltar, Malta, Gozo, and the Ionian Islands*, London 1837, 113.

²P. Brydone, *Travels in Sicily and Malta*, Aberdeen 1843, 134.

³Исто, 119.

лука Марса Скала⁴, идући ка западу налази се лука Марса Сироко која је у могућности да усидри јако велик број бродова. Такође у западном заливу, јако је битно напоменути две луке Антифага и Мађијаро.⁵

На северу острва налази се лука Св. Пол која је прилично велика и може усидрити такође велик број бродова, ова лука је названа по једном затворенику који је био одведен у затвор за време римске империје, касније је проглашен за свеца. Недуго од ове луке налази се лука Св. Ђорђе, такође и лука Св. Џулијан налази се на истој обали.⁶

Такође на самом врху полуострва где је и изграђен главни град Малте Ла Валета налази се утврђење Св. Елмо које доминира над лукама Пасаро и Мускет. Ово утврђење штити и сам улаз у наведене луке. Са јаким фортификацијама на самом улазу у луке Пасаро и Мускет налазе се мања утврђења Тиње, Рикасоли, Мануел, док се са јужне стране града налази се утврђење Ла Флоријана која се простире у довољно широком луку како би пружила солидну одбрану.⁷

На неколико места налазе се јарци дубоки око 90 метара који обесхрабрују непријатеља на први поглед. Тако да је град Ла Валета заштићен са три стране од водене површине и једном копненом страном.

Напад на град са водене стране просто је немогућ јер би био осујећен од тешких топова са фортификација као што су Рикасоли, Мануел, Св. Елмо, Св. Ангело и Тиње.⁸ Улаз у луку ка Валети заштићен је додатно ланцем или ланцима који спречавају брзим бродовима продор ка унутрашњости града. Да би се заузео град Валета и њене фортификације које је окружују, потребно је више хиљада људи.⁹

Због своје благе зимске климе Малта је увек представљала трн у оку великих освајача још од доба Картагине, преко Римског царства па све до модерног доба, јер је њен положај у срцу Медитерана јако битан за поморске руте.¹⁰

⁴Марса на арапском значи лука или пристаниште.

⁵P. Brydone, *нав. дело*, 120.

⁶H. W. Williams, *Travels in Italy, Greece, and the Ionian Islands*, Edinburgh 1820, 160.

⁷*Исто*, 160.

⁸Св. Елмо је изграђен 1551. год., Мануел 1722.год., Тиње 1796.год., Рикасоли 1734.год.

⁹L. Boisgelin, *Ancient and Modern Malta: containing a full and accurate account of the present state of the Island of Malta and Goza*, London 1805, 21.

¹⁰J. Davy, *Notes and Observations on the Ionian Islands and Malta: With Some Remarks on Constantinople and Turkey, and on The System of Quarantine as at present conducted*, Vol.II., London 1842, 368.

Администрација

У време реда Јовановаца, па све до краја 18. века, владала је класична деспотија која је оставила дубок траг у малтешком друштву. То је касније утабало траг и британској круни да се понаша слободније са грађанима острва.¹¹ Када је Малта потпала под британску власт, Малтом је управљао војни управитељ који је постављен од стране британске круне док је пре доласка Француза и Британаца.¹² Заједно са војним управитељем основана је влада од седам чланова. Четири члана су била посвећена администрацији у склопу унутрашњих питања острва. Ова четири члана била су: старешина савета, надбискуп, министар правде и главни секретар владе. Остала три незванична члана владе бирају се од стране војног управитеља. Одлучено је да два члана, од три, буду власници и трговци тј. имућнији људи острва овом методом је јачала племићка аристократија која је раније била без политичког утицаја.¹³ Трећи члан је морао бити Британац који је провео више од две године живећи на острву.¹⁴ Малтежани и неколико британских трговаца нису били задовољни овом организацијом Владе и надали су се да ће доћи касније до реорганизације овог тела. Међутим, до реорганизације није дошло јер је Малта западала у велику зависност круне.¹⁵

Касније долази до формирања неколико закона, наравно потврдом наведене владе и војног управитеља. Малтежани уживају слободу благих закона, међутим у неким случајевима тај британски јарам их кочи.¹⁶

Постојао је један традиционални савет који се звао *Consiglio Popolare*.¹⁷ Овај савет је представљао народ Малте. Савет је био признаван као веома битна институција од сваке

¹¹T. J. Pettigrew, *Memoirs of the life of Vice-Admiral Lord Viscount Nelson*, K.B, London 1849, 96.

¹²H. W. Williams, *нав. дело*, 165.

¹³Ова два члана морали су бити рођени Малтежани.

¹⁴R. M. Martin, *нав. дело*, 257.

¹⁵Као што је Краљ Луј уставним актом 07.09.1350. године, Сицилији припојио Малту и Гозо по релативно сличном принципу ради и Британија.

¹⁶R. M. Martin, *нав. дело*, 258.

¹⁷Овај савет настао је у далеком 13. веку. Савет је имао потпуну законодавну власт, ревидирао је рачуне одлазећих официра, критиковао њихову администрацију, доносили су блаже порезе, бирали су општинске службенике за наредну годину, решавали тужбе, предлагали законе и слали су посланике у разне земље.

силе која је окупирала Малту. Можемо слободно рећи да је формално савет био штит грађанства од војних управитеља и страног јарма.

Било је случајева да понеки чланови владе нису бирани директно од владе већ од *Consiglio Popolare*, њихов рад је пажљиво надгледан и њихова политика је добро испитивана од стране војног управитеља.¹⁸ Надзор над војним управитељем је спровођен од стране државе која је постављала војне управитеље. Моћ војних управитеља варирала је у различитим периодима, али њихова моћ је увек била дефинисана и ограничена те сходно томе они су понекад бирани од свога сизерена (Британије) и од Малтешког народа (савета).¹⁹

Consiglio Popolare сваког 27. септембра бира из редова грађанства на једну годину особу која ће да обавља градске дужности које су везане за питања јавних набавки и јавног реда и мира.²⁰

Подизање пореза не може се извршити без сагласности *Consiglio Popolare* сизерена који не жели да испровоцира народ великим таксама и порезима јер би се у том случају нашао у незавидној ситуацији. Од самог доласка малтешког реда, видимо да су у већини случајева прва и друга класа друштва на острву била укључена у сва могућа догађања. *Consiglio Popolare* је у већини случајева састављен од прве и неколицине друге класе друштва.²¹

*CapitanodiVerga*²² који је био управитељ острва и било му је забрањено да буде део *Consiglio Popolare*. Међутим, ако управитељ острва буде злоупотребљавао своју моћ и позицију која му је поверена, *Consiglio Popolare* (савет) има право да се жали свом сизерену који му је поверио место управитеља, тако да управитељ може бити свргнут са своје позиције и деградиран.²³

Неколико година по британском заузимању Малте овај савет је полако али сигурно ишчезавао, тачније угашен је 1818. године. Сви списи *Consiglio Popolare* налазе се у националној библиотеци у Ла Валети.

¹⁸ R. M. Martin, *нав. дело*, 263.

¹⁹ L. Boisgelin, *нав. дело*, 64.

²⁰ R. M. Martin, *нав. дело*, 264.

²¹ H. Francis, *Memoirs of the political and private life of James Caulifield, earl of Charlemont*, London 1812, 20.

²² Под овом речју сматра се краљевски управитељ острва што је еквивалентно војном управитељу.

²³ *Memoir of the finances of Malta under the government of the order of the St. John of Jerusalem, during the last years of its dominion*, Malta 1836, 16.

*Castellano*²⁴ није имао надлежност што се тиче локалних политичких питања, он је био само везан за обалска утврђења и потчињен вишим војним чиновима.

Када чланови савета доносе уобичајене законе и решења они су у обавези да пошаљу посланика који ће представити разне опције и предности тих закона пред краљем или вицекраљем²⁵. На острву Гозо постојао је исти савет и који је функционисао на исти начин као и на Малти.

По избијању побуне против француске власти у септембру 1798. године, прву ствар коју су Малтежани урадили јесте реорганизација и промена имена савета у конгрес.²⁶ Овај конгрес је био састављен од стране свештенства и слободног грађанства које се бојало деспотског понашања малтешког реда и француских окупатора. Релативну слободу Малтежани су пронашли су у Александру Белу²⁷ који је био командант војних снага које су опседале Валету.²⁸

Када су британске трупе освојиле малтешка утврђења и истерале Французе у септембру 1800. године, конгрес је суспендован од Александра Бела који је претходно био миљеник малтежана. Он је успоставио политички систем који је био приближно деспотски тј. супротност ономе чему су се надали Малтежани.²⁹ Међутим Александар Бел 1801. године одлази на Гибралтар и своју мисију на Малти поверава Хенрију Пиготу чија администрација бива све неподношљивија становницима Малте.

Миром у Паризу и касније Бечким конгресом Малта правно постаје део британске круне.

Доласком Сера Томаса Мејтланда 1813. године, долази до неколико кључних реформи у животима малтежана. Он је уклонио британску војску са Малте и формирао малтешку полицију 1814. Године, састављену од локалних становника. Док је управљао Малтом, био је строг и спутавао је рад савета који је касније укинут, касније су га прозвали „краљ Том“. Током 1819. године извршио је низ законодавних и судских

²⁴*Castellano* је управитељ обалских утврђења.

²⁵Заменик краља у одсуству.

²⁶R. M. Martin, *нав. дело*, 266.

²⁷Александар Бел је британски адмирал и војни управитељ Малте. Рођен је 1757. и живео је до 1809. године. Имао је титулу Сера. У британској флоти је активан од 1778. године.

²⁸J. Marshal, *Royal naval biography: of all flag officers, Superannuated Rear- admirals, Retired- capitans, Post- capitans and Commanders whose names appeared on Admiralty List of See and Officers at the Commencment of the present year*, Vol. 1, London 1823, 435.

²⁹*Исто*, 188.

промена. Био је управитељ Малте до 1824. године када је и умро. Упоредо са Малтом, Сер Томас Мејтланд управљао је и Јонским острвима у периоду 1815. до 1823. године.³⁰

Каснији управитељи само су допуњали систем и побољшавали квалитет живота на Малти. Током 1836. године долази до отварања школа и слободе штампе.

Британци су цео 19. век радили на побољшању фортификација и изградњи нових, такође због повећавања британске флоте долази до изградње неколико нових лука.

Привреда и трговина

Још од 15. века на Малти се производио памук.³¹ Касније, кроз наредне векове, индустрија производње памука је напредовала. У 18. веку, велики мајстори витешког реда изграђују стамбене објекте поред индустрије памука. Ти објекти су служили за сиромашније раднике који су живели далеко од Валете и нису могли приуштити сопствени смештај.³²

Малтежани су љубоморно чували технику обраде свог памука. Почетком 18. века, производња памука расте, те малтешки ред уводи таксе на извоз памука који је износио 15% од укупне цене.³³

Током 18. века производња и продаја памука расте, велики мајстор реда Хомпеш сачињава за 1797. годину комисију која има за циљ да прикаже финансијско стање државе продајом памука. Коначни одговор комисије је да цела држава може да се издржава од продаје памука и да је производња памука јако профитабилна. Између 1788. и 1797. године, Малта је извезла памук у вредности око 27 милиона француских франака.

С почетком 19. века привреда острва расте због великог промета трговинских бродова у време Наполеонових ратова. Око 2/3 робе током Наполеонових ратова Малта је извозила у Египат и Левант.³⁴

Једна од најчувенијих произвођача памука је фабрика која је основана од Маркиза од Хејстингса. У тој фабрици радило је 74 мушкарца и око 200 жена. Путописци су

³⁰S. Sciberras, *Maltese History: The First Years of British Rule 1800- 1824*, London 2014, 12.

³¹У 9. веку на Малту је донешен памук по први пут од стране Арабљана али није се у почетку техника производње памука развила.

³²L. Voisgelin, *нав. дело*, 108.

³³*Исто*, 109.

³⁴*Исто*, 110.

описали детаљно рад фабрике. У првом делу радиле су старије жене које су намотавале сиров памук. Поред жена радили су мушкарци који су припремали подне облоге за рад у фабрици. У другом делу фабрике радиле су девојчице које су стајале поред машина и купиле отпад које машина преради са памука.³⁵ У трећем делу радиле су жене које су ручно умотавале памук који се користи даље за одећу и тепихе.³⁶

Поред памука Малтежани су производили јако квалитетна вина али у мањем броју и продавали рибу. У 18.веку вино је било интегрални део друштва Малте јер су трговци крајем 17.века увозили бела и црвена вина са најближе њима Сицилије. Град који је Малтежанима био најближи за куповину вина јесте Неро де Виториа. Продаја вина, од свих производа који су укључивали прилично велику количину капитала, зависила је од повезивања инвеститора, трговаца и посредника. Трговци који су ушли у таква партнерства са вином често тргују и другим врстама намирница осим вина; уља, меса и других увезених производа.³⁷ У 18.веку трговина у вино је цветала и пружала запослење за многе категорије људи; трговце, посреднике, капетане и власнике бродова, конобара и радника.

Ширење трговине вином такође је пренето на оне људе који су били спремни да га финансирају набавком неопходног вина и осигурањем од евентуалних губитака и ризика.

Што се тиче обраде памука, он се почео производити у великим количинама у Индији, Сирији и Египту те је тако потискивао малтешку производњу. Све ове наведене државе су територијално веће од Малте и самим тим имају већу производњу и јефтинији памук лошијег квалитета. Штавише, 18. новембра 1822. године, проглашењем Владе дозвољено је да се на малтешка острва увози свако платно и , ово је докрајчило даљи развој памука на Малти³⁸. Касније, 3. новембра 1837. године сваки порез на увезени памук је уклоњен. Влада је издала ове прописе на основу савета самих трговаца који су сматрали да би то имало користи за трговину острва, али они су се показали погрешним - увезен је инострани памук најгорег квалитета.

Спровођене су мере те је од трговаца тражено да увозе бразилски памук; Влада је у великој мери смањила цену локалног памука и царину те је готово потпуно уклоњена.

³⁵Преко путописаца можемо видети да су мала деца поготову девојчице коришћене за рад у фабрици.

³⁶J. Webster, *нав. дело*, 260.

³⁷*Исто*, 111.

³⁸ J. Borg, *The Grape Vine in the Maltese Islands*, Malta 1922, 55-66.

Међутим, ови кораци за поновно успостављање трговине памука су се показали безусловним. Али, морамо искрено споменути да су малтешки трговци стварно пратили брзу политику и да својим купцима више нису пружали чист производ; Уместо тога, мешали су локални памук са инфериорним типом.³⁹

Као што видимо са почетком 19. века, привреда и трговина Малте несумњиво јача, али са годинама британска доминација на медитерану јача и можемо слободно рећи да она гуши напредак Малте. Са појавом нове генерације бродова који су у могућности да пређу велику километражу, Малта губи важност јер више не представља луку у коју ће се бродови усидрити и одморити њихова посада.

Језик, обичаји и друштвени живот

Наређења од стране великог мајстора светог реда углавном су била на француском и шпанском, али док је језик који је Ред употребљавао на Родосу био француски, на Малти су почели да користе италијански језик.⁴⁰ Користили су тосканско италијански, малтешко становништво комуницирало између себе на малтешком. Међутим, малтешка елита је постепено почела да мења сицилијански за тоскански италијански језик, који је једини писани језик на острву.⁴¹ Витезови Реда су такође оставили знак на малтешком језику. Орден Светог Јована протеран је са Малте 1798. године од стране Бонапарте, на путу за Египат, који је у име Француске преузео острва.

Овај двогодишњи период није довољан да објасни укључивање неких француских речи у малтешки речник.⁴² Током периода Светог Јована, нарочито у 18. веку, француски трговачки бродови су највероватније посетили Валета Гранд Харбур. Француска је била прва земља која је трговала с Малтом, те је малтежанско становништво било под

³⁹Исто, 67.

⁴⁰Исто, 226.

⁴¹Исто, 227.

⁴²L. Voisgelin, *нав. дело*, 170.

релативним утицајем француског језика и имало одређених позајмљеница у свом речнику. Многи од ових морнара су такође комуницирали француским језиком.⁴³

Британци су преузели Малту 1800. године, касније је формално Париским уговором 1814. године потпала под власт круне. Британска колонијална администрација управљала је острвима те је наметнула свој језик као службени.

Међутим пошто се Малта налазила под разним утицајима кроз векове, са крајем 17. века, током путовања на Малту, енциклопедик и путописац Атанасиус Кирхер описао је Малтежане као обичне и просте људе. Он је описао узорак становништва од 117 особа, који се састојао од 27 породица, који су живели у Гар ил-Кбиру ("велика пећина" на малтешком). Свака породица имала је пећину са местом за спавање, друга за залихама, а још једна за животиње. Ова популација, рекао је Атанасиус Кирхер, причала је семитски језик (без икаквог италијанског утицаја).⁴⁴ Неки научници сматрају да је на малтешки језик највише утицао арапски језик јер је њена територијална повезаност са Африком врло уска.

Константна борба била је између Малтежана и енглеске владе која је наметала избор између енглеског и италијанског језика у школама. После уједињења Италије, неки Малтежани показали су свој интерес за ново суседно краљевство.⁴⁵

Године 1791. рад Микиела Антона Васалија, касније назван „оцем малтешког језика“, малтешки језик је повезао са коренима феничанско-пунског језика. Његов положај је имао већи значај јер је Васали био први носилац председавајућег малтешких и оријенталних језика на Универзитету Малте, столица која је за њега створена 1825. године.⁴⁶

Веселја су незаобилазна ствар овог острва. Сваки срећни догађај на острву се прославља. Разним путописцима је ово било јако занимљиво. Малтежани су славили: свадбе, рођење деце и чак свог заштитника куће или фамилије.⁴⁷

Малтежани су веома религиозни, поготову жене. Оне верују у чуда и духове, такође верују да свака кућа има свог анђела заштитника (хар-ис-та-дар)⁴⁸. Као што смо

⁴³ Исто, 171.

⁴⁴ О. Hein: *Athanasius Kircher S.J. in Malta: ein Beitrag zur Geschichte der Mittelmeer-Insel, zur Biographie Kirchers sowie zur Kultur- und Wissenschaftsgeschichte des 17. Jahrhunderts*, Akademie Verlag, 1997, 150.

⁴⁵ R. M. Martin, *нав. дело*, 230.

⁴⁶ Исто, 231.

⁴⁷ J. Webster, *Travels Through Crimea, Turkey and Egypt*, 1830, 272.

рекли већина становништва је католичке вероисповести док су јевреји и муслимани у знатној мањини.⁴⁹

Малтежани су имали чудне обичај за скидање страха новорођеним бебама, они су узимали памучну крпу утопљену у млаку воду и буквално бацали на лице новорођетета понављајући више пута, како у будућем животу не би доживели веће страхове.⁵⁰ Овакве ствари су упражњавали само нижи сталежи малтешког друштва.

Сам чин сахрањивања на Малти је једнак као и у осталим католичким државама. Поворка иде иза сандука док људи у пратњи носе свеће све до гробља и до покопа преминулог.⁵¹ За долазак новог свештеника обаља се церемонија такозвана излазак пред народ коме он полаже некакву заклетву.

Спољашњи изглед цркава као што је Св. Јован не изгледа ништа посебноали унутрашњост задивљује путописце, док су улице направљене од камених плочица које се ређају једна до друге.⁵² У наведеној цркви налазе се статуе неколико великих мајстора Малтешког реда, које су јако редак примери уметности. Две велике статуе посебно се истичу. Оне су направљене од мермера. Једна представља Турчина, а друга црнца у клечећем положају са ланцима око руку.⁵³

Јако је битно споменути да, када гувернер Малте одлази у цркву на мису, да је његово место поред краљевског трона.⁵⁴

Клерикално братство је разгранато на Малти и то је изненадило странце који посећују Малту, док их је податак да релативно свака кућа има једно дете (мушко) које жели приступити свештеничком братству.⁵⁵ Постоје и деца која су у свештеничком колеџу и која се могу одредити да ли ће прихватити или ће одбити свештенички позив.

Малтежани су врло радан и активан народ. Човек средње класе је весео, наклољен и љубазан.⁵⁶ Његово стил облачења се састојао од: плетене плитке капе која је била црвене, плаве а понекад и љубичате боје, танка кошуља, панталоне и капут до струка.

⁴⁸На Малтешком језику заштитник куће.

⁴⁹*Исто*, 273.

⁵⁰Сличне ствари постоје и у Србији у дубоким провинцијама, где су породице сентименталне.

⁵¹*Исто*, 274.

⁵²*Исто*, 275.

⁵³*Исто*, 275.

⁵⁴У овом смислу краљевског трона сматра се могући долазак британског краља у цркву тако да он мора имати своје место у цркви.

⁵⁵*Исто*, 276.

⁵⁶*Исто*, 281.

Такође мушкарци носе и обичне јакне преко рамена, док запослени мушкарци држе јакну преко рамена али придржавајући је прстом за закачку. Битно је споменути интегритет кућних помоћника. Слуге и помоћници нису носили корпе и свежњеве на улици како се не би њихов дигнитет компромитовао, стога они запошљавају носаче како би то радили. На улици се могло видети да женски род, било да се ради о богатим или сиромашним женама, црна свила им је била заједнички елемент облачења. На Малти, на прелазу векова 18 и 19., жене су такође носиле фалдету која је била изаткана од малтешког памука. Фалдета је мало повећи шал који се обмотава око главе и који због велике дужине досеже до половине леђа. Ова ношња је национални симбол Малтежана, касније је ушла у енглеске и француске модне дизајне.⁵⁷

Малтежанке су интелигентне, витке и доброг изгледа.⁵⁸ Постоје Малтежани који су тамније пути и за њих би се рекло да су мелези тј. да имају арабљанског гена.

Џон Вебстер наглашава да се закон на Малти поштовао и да је он био изнад сваког грађанина и политичара, најбољи доказ је да није било много преступника нити пуних затвора. Полиција је била ефикасна и имала свој суд који се дели на два дела - криминални и грађански.⁵⁹

⁵⁷ Исто, 282.

⁵⁸ H. Seddall, *Malta: Past and Present: Being a History of Malta from the Days of Phoenicians to the present time*, London 1870, 230.

⁵⁹ E. Attard, *A History of the Malta Police, 1800-1964*, 110.

Јонска острва

Географски положај

Јонска острва чине седам великих острва: Крф, Паксос, Лефкада, Кефалонија, Итака, Закинтос и Китера⁶⁰. Иако други по величини Крф можемо рећи да је најбитније острво овог архипелага. Североисточна обала Крфа лежи на обали Саранде, у Албанији, одвојеним од острва различитих ширина од 3 до 23 километра. Југоисточна страна острва лежи на обали Теспотије, Грчка. Његов облик подсећа на срп. Град и лука Крф у центру, леже према албанској обали.⁶¹ Острво можемо поделити у три целине, од којих је северни планински, централни валовити и јужни низијски. Највећи врх овог острва је Пантократор (Пантократор - Свемоћни).⁶²

Такође, острво можемо поделити на четири дистрикта. Прва област зове се Орос која се налази на северном делу острва. У овом делу острва налазио се велики храм Јупитера. Друга област се зове Агиру и смештена је између западног и југоисточног дела острва и погодна је за обраду земље. У области Мезо налази се сам град Крф и Лефхимо који се простире од самог југа до области Мезо на северу.⁶³

Град Крф је имао своје две тврђаве које су представљале најважније утврђење архипелага чији је значај одговарао у војном смислу значају Малте и Гибралтара. Стара тврђава *Fortezza Vecchia* одолевала је турским нападима 1571. године и изграђена је на основама старе византијске тврђаве, а у оквиру старе тврђаве налазила се и лука.⁶⁴ Последњи велики подухват на острву било је утврђивање острва Видо, након успешног напада генерала Ушакова која је протерала Французе са острва 1799. године. Острво Крф је бројило око 16.000 становника с крајем 18. века.⁶⁵

⁶⁰Китера није у региону Јонских острва али припада региону Атике.

⁶¹H. W. Williams, *нав. дело*, 50.

⁶²*Исто*, 51.

⁶³R. M. Martin, *нав. дело*, 307.

⁶⁴H. W. Williams, *нав. дело*, 156.

⁶⁵G. de Vaudoncourt, *Memoirs of the Ionian Islands including the life and character of Ali Pasha*, London 1816, 384.

Једно од значајних острва је Кефалонија са престоницом Агростоли. Кефалонија је територијално по величини највеће острво архипелага. Тврђава Св. Ђорђа коју су Венецијанци изградили налази се 5 км југоисточно од града Агростоли. Значај луке престонице Кефалоније је омоугићила развој као центра трговачке морнарице Јонских острва. Друго веће насеље на Кефалонији је Ликсури која је сматрана престоницом западног дела острва.⁶⁶ На самој источној страни острва налазили су се мањи градови као што су: Фискардо, Сами и Св. Еуфемија.⁶⁷

Острво Закинтос је било подједнако важно као и претходна два острва иако није имало значајнија насеља осим престонице.⁶⁸ Закинтос је био значајнији више као лучки град јер је његово утврђење било ван града.⁶⁹ Закинтос се разликовао од осталих острва архипелага јер је био лепо уређен и чист, овај суд су дали путописци који су посећивали архипелаг у 18. и 19. веку.⁷⁰

Најбитније насеље на Итаки је била њена престоница Вати која се налази на дну самог залива на источној страни острва.⁷¹ Итака је била слабо насељено место са јако малим бројем кућа и без икаквог битног утврђења чиме није одисала великој важности.

Остала острва архипелага, Лефкада, Паксос и Китера, имали су, такође, велику лучку важност. Китера је имала на узвишењу малу тврђаву која је посустајала пред сваким нападачем док је лука била у подножју узвишења.⁷²

Паксос је представљао лепоту архипелага заједно са својом престоницом Гајос који је слабо насељен и слабо утврђен. Једино је Лефкада имала боље утврду која је доминирала градом. Путописци савременици сматрају да је утврђење на Лефкади одлично позиционирано близу обале због разних пиратских активности.⁷³

Веома важну улогу као и Малта на централном медитерану, имала су Јонска острва која су се налазила на самом улазу у Јадранско море, који је био кључан за Венецијанце и доминацију источног Медитерана.

⁶⁶Исто, 385.

⁶⁷Исто, 385.

⁶⁸D. T. Ansted, *The Ionian Islands*, London 1863, 381.

⁶⁹C. Muller, *Journey through Greece and the Ionian Islands*, London 1822, 29.

⁷⁰D. T. Ansted, *нав. дело*, 400.

⁷¹H. W. Williams, *нав. дело*, 194.

⁷²G. deVaudoncourt, *нав. дело*, 407.

⁷³Исто, 40.

Администрација

Током последњег века Венецијанске администрације означило је све веће присуство домаћег становништва на чиновничим позицијама.⁷⁴ Током 18. века долази до издвајања сиромашних и богатих тј. створена је велика социјална разлика. Најугицајнију групу становника представљали су су нобили (племство). Локално племство се сматрало да су од оних чланова породица који су имали привилегију да буду у Сенату неког од седам острва.⁷⁵ Локално племство је створено по венецијанском моделу. Службени језик администрације је био италијански. Можемо рећи да је острвско племство било шаролико, те га можемо грубо поделити на италијанске и грчке племиће. Средња класа је била утицајна и значајна јер је учествовала у административној служби Венеције. Она је одржавала стање ствари између становништва и тадашње власти.⁷⁶

Током венецијанске владавине, цивилни и војни намесник на Јонским острвима био је генерални провидур чије је седиште било на Крфу. Генерални провидур је имао врховну команду над венецијанском ратном морнарицом и био је одговоран за безбедност свих венецијанских трговачких путева.

Док у Кандијском рату Крф није постао најзначајнији венецијански посед на Медитерану након губитка Крита, провидур је биран само у случајевима нужде, па су острвима управљали ректори.⁷⁷ Међутим током ратног стања када је генерални провидур одсутан, биран је од провидур који је носио титулу провидура трију острва.⁷⁸

Од почетка 18. века па до Наполеонових ратова, Венеција је била релативном миру осим неких поморских чарки са пиратима.

Осим провидура кога смо малопре навели, на Крфу је могао бити и један од најважнијих венецијанских чиновника – баило. Баилу су помагали провидур, два канцелара, капетан цитаделе и каштелан.⁷⁹

Нека острва попут Закинтоса имала су канцелара и секретара, док су у последњој деценији острва имала ванредног провидура.

⁷⁴Исто, 49.

⁷⁵Исто, 50.

⁷⁶Исто, 51.

⁷⁷Исто, 52.

⁷⁸Исто, 53.

⁷⁹Н. Ј. В. Jervis, *History of the Island of Corfu and of the Republic of the Ionian Islands*, London 1852, 147.

Поред ових наведених служби постојале су и друге као што су: канцелари, војни заповедници и рачуновође. Било је преко 15 венецијанских провидура који су били из аристократског венецијанског слоја и који су вршили службу на архипелагу. Са провидурима су радили и око 60 службеника чија је већина била са Јонских острва. Највише међу њима је било канцелара који су имали важну позицију у администрацији.⁸⁰ Углавном су по два канцелара давали сваком провидуру. Путописци и савременици тога доба су сматрали да су провидури били одговорни за слабо функционисање управе и висок ниво корупције.

Венецијанци су сваком острву препуштали значајну слободу у решавању њихових унутрашњих проблема и ствари. Острвски сенат је окупљао најутицајније острвљане.⁸¹ Влада архипелага се састојала од: сената, правосудних органа и законодавне скупштине.⁸²

Законодавна скупштина састојала се од 40 чланова укључујући самог преседника скупштине, од чега су 11 чланова посматрачи и 28 чланова острва архипелага. Са Крфа: седам чланова, Кефалонија: седам, Закинтос: седам, Санта Маура: четири, Итака: један, Кериго: један и Паксос: један.⁸³ Изабраници законодавне скупштине се бирају на пет година.

Нобили су контролисали сенат, док су у мањим острвима у раду сената учествовали угледни грађани, углавном трговци који нису припадали реду нобила. Крфски сенат није био значајан за друга острва, осим тога што је боравио генерални провидур који је био главни за цео архипелаг.

Сенати сваког острва су представљали интересне групе свог острва и представљале су га на најбољи начин. Значај крфског сената као централног, порастао је на важности тек после политичких промена које су се догодиле после мира у Кампоформију 1797. године.⁸⁴ Крфски сенат је сачињавало преко 100 чланова, тек пред последњу деценију долази до наглог смањења чланова сената на 60. Сенати су бирали синдике – градоначелнике који су имали директан утицај на живот у градовима. У ванредним ситуацијама би били помоћници провидуру.⁸⁵

⁸⁰G. de Vaudoncourt, *нав. дело*, 54.

⁸¹R. M. Martin, *нав. дело*, 359.

⁸²*Исто*, 360.

⁸³*Исто*, 360.

⁸⁴G. de Vaudoncourt, *нав. дело*, 55.

⁸⁵*Исто*, 56.

Градоначелници како би били на овим позицијама морали су имати најмање 38 година или некад у ванредним ситуацијама 35 година. Током 18. века већина ових градоначелника били су православци док је мањина била католичка.⁸⁶

Сенат је такође бирао и тројицу судија који нису имали велику моћ, они су само били помоћници венецијанским судијама.⁸⁷

Припадници нобила могли су бити бирани за команданте галија, ово им је пружало велику могућност у напредовању у служби. Све позиције биле су биране од стране сената и на једну годину.⁸⁸

Кефалонија и Закинтос су такође имале сенате. Закинтос је имао најразвијенију привреду чија основа је била агрикултура, те је била под контролом сената. У острвским сенатима вођене су и страначке борбе које су биле јако драматичне.

Најмоћније породице улазиле су у савезе преко којих су контролисале рад сената, међутим то је некада доводило до тога да се не одрже годишње седнице сената.⁸⁹

Олигархије су се стварале и контролисале привредни живот на острвима и директно су утицале на кријумчарења разних ствари.⁹⁰ Као што смо рекли да би се нешто прокријумчарило морало се подмитити надређени чиновник који је имао утицај на транспорт архипелага.

Правосудни органи су били присутни на сваком острву. Три одељења су чинила правосудни орган: кривично, грађанско и трговинско.⁹¹ Судије бивају биране од стране сената али последњу реч у постављању судија има управитељ острва. Закони су били, половично на италијанском, половично на грчком језику.⁹²

Канцелари на Јонским острвима били су Грци, упркос прописима који су им забрањивали, венецијанци су имали велику потребу за њиховим укључивањем у државни апарат, те је на тај начин кршила своја права.

⁸⁶*Исто*, 56.

⁸⁷R. M. Martin, *нав. дело*, 360.

⁸⁸*Исто*, 360.

⁸⁹*Исто*, 361.

⁹⁰G. deVaudoncourt, *нав. дело*, 57.

⁹¹R. M. Martin, *нав. дело*, 362.

⁹²*Исто*, 363.

Карактеристике острвљана и свакодневни живот

Карактеристика Јонских острва је то да већина становништва живело на селима, као што је случај био са Кефалонијом.⁹³ Таква структура насеља условила је знатне разлике међу становништвом између градског и сеоског живота. Рељеф Јонских острва је брдовит и било је тешко повезати одређене делове острва у комуникацији.⁹⁴

Изглед кућа на острву био је релативно сиромашан. Биле су то једносратнице ако је неко био сиромашан, док су богатији имали чак двосратнице. Међутим, нобили су живели у раскошним палатама.⁹⁵ Због ретких земљотреса куће нису имале подруме, већ су своје намирнице људи одлагали у приземљу.⁹⁶ Сиромашне куће нису одисале чистоћом, али су имале тањире од глине и стаклене чаше.⁹⁷

Савременици и путописци нам говоре да су острва била италијанизована с крајем 18. века. Ово се издвајало као заједничка црта Јонских острва.⁹⁸ Највећа производња на острву била је маслина и винова лоза. Сточарство је било слабо развијено, то сазнајемо на основу путописа са Закинтоса. На Закинтосу нису пили кравље, него само козје млеко. Једину краву на острву је имао доктор Томас.⁹⁹

Богатији људи на острву су опонашали Венецијанце у облачењу. Постојала је крвна освета што можемо упоредити са Црном Гором која се у том добу борила против крвне освете. Социјалне разлике су биле јако видљиве поготову између нобила, средњег staleжа и обичног сељака.

Острвљани су волели много музику и плес. Плес који су често играли звала се Ромаика.¹⁰⁰

Стил облачења острвских жена био је више источњачко венецијски и италијански, него грчки. Острвљани су се бавили пчеларством, имали су кошнице које су постављене на камен велики. Кошница је имала две рупице које су биле довољне за улаз пчела.¹⁰¹

⁹³С. Muller, *нав. дело*, 30.

⁹⁴D. T. Ansted, *нав. дело*, 376.

⁹⁵*Исто*, 198.

⁹⁶С. Muller, *нав. дело*, 31.

⁹⁷H. Dajc, *Sumrak starog Mediterana: Jonska ostrva 1774-1815*, 180.

⁹⁸С. Muller, *нав. дело*, 32.

⁹⁹H. W. Williams, *нав. дело*, 186.

¹⁰⁰D. T. Ansted, *нав. дело*, 158.

¹⁰¹*Исто*, 171.

Породичан бизнис је јако био важан на острвима. Старији брат је остајао кући док је млађи одлазио у град да ради или је био морепловац.¹⁰²

Сујеверја су била саставни део живота острвљана. Заклетве су се изводиле на реликвијама које су биле поклопљене шакама, тада када се једном закунете не смете прекршити дату реч.¹⁰³ Карактер острвљана је био је буран и темпераментан, на службу су гледали као на богаћење и своју корист.¹⁰⁴

Лефкада

Путописци у својим белешкама¹⁰⁵ описују Лефкаду као једну од меланхоличних места, зато што нема јавне куће као место забаве, у којој се сваки странац и путник може одморити¹⁰⁶. Хотели нису постојали на Лефкади. Да су Лефкађани јако љубазни говори нам једна кратка забелешка путописца „*дошао сам рано изјутра у град где сам примљен од стране управитеља града, иако сам подигао на ноге целу кућу, осећао сам топлину овог малог острва*“¹⁰⁷. Амахики¹⁰⁸, није био уређен али је имао јавне зграде које су доминирале острвом као што су: резиденција управитеља острва, палата суда, цркве (било је јако пуно цркава), пијаца и затвор. Главна улица је јако уска и звала се Базар, у тој улици било је доста настрешница¹⁰⁹ која се надовезивала једна на другу.

Што се тиче продавница воћа, оне се налазе у оронулом стању. Цео град је прљав и има источњачки дух. Јавне зграде немају дух модерне архитектонске лепоте. Само је неколико зграда које имају више од једног спрата, тешко је било направити вишеспратницу од дрвета. Већина кућа је имала само приземље.¹¹⁰

Град је уништен у земљотресу који се догодио 1825. год, али је убрзо саграђен по пређашњем моделу. Проблем је био у градњи јер се пре земљотреса градило са танким

¹⁰²Исто, 200.

¹⁰³Исто, 228.

¹⁰⁴Исто, 240.

¹⁰⁵Т. Т. С. Kendrick, *The Ionian Islands: Manners and Customs*, London 1822, 101.

¹⁰⁶Д. Т. Ansted, *нав. дело*, 136.

¹⁰⁷Исто, 136.

¹⁰⁸Стари назив за главни град Лефкаде.

¹⁰⁹Сигурно се односи на радње које су биле на улици и имале изнад настрешницу.

¹¹⁰Исто, 137.

слојем камења и са сиромашним материјалом. Касније је то замењено дубљим укопавањем постоља на коме ће се кућа правити и ширем каменим слојем.¹¹¹ Лефкађани

Стил изградње кућа ближи је италијанском него било ком другом, што је сасвим нормално због дугог венецијанског присуства.¹¹² Већина улица је уска, прљава и лоше поплочана. Раскошније куће су имале веће просторије, нпр. као дневни боравак и имале су француске прозоре који су били велики и осветљавали простор у кући. Мање куће су биле мрачније и прљавије, а собе су мале, сиротињске и неугледне, такође и слабо опремљене. Цркве нису велике, али су изграђене у источњачком стилу. Број цркава је јако велик у односу на саму популацију града, затошто се на Лефкади налази архиепископија која је јако битна за грађане поменутог острва.

Током лета већину јонских острва захвати болест звана маларија, међутим необичан је куриозитет да ветар који дува са мора, штити грађане Лефкаде тј. неутралише комарце који шире болест.¹¹³

Најпросперитетнији вид пољопривреде је производња маслина и вина. То су једини артикли који се извозе из Лефкаде.¹¹⁴ Лефкада нема много плодног земљишта јер изразито планинска.¹¹⁵ Међутим култивација земљишта и вртова квалитетније обрађивана него она на Крфу. Осим маслине и вина који су се извозили, производили су се али у мањим количинама: јабуке, крушке, нар, смокве, брескве, грожђе и рибизле. Постоје и примитивни млинови који се покрећу помоћу ветра или воде. Водени млинови су састављени од два камена средње величине док је између точак који се окреће и преноси снагу преко чекрка у млин како би се направило брашно.

Одевање обичних људи на Лефкади било је савим просто, осим неколицине отмених центлмена који били у дугачким и широким панталонама.¹¹⁶ Стил облачења је био нешто између албанског и грчког и мало италијанског. Изглед обичне јакне коју је носио човек била је тамно браон са утканим лепим везом.

¹¹¹Исто, 144.

¹¹²Исто, 137.

¹¹³Исто, 139.

¹¹⁴Т. Т. С. Kendrick, *нав. дело*, 66.

¹¹⁵G. deVaudoncourt, *нав. дело*, 396.

¹¹⁶*A Handbook for Travellers in the Ionian Islands, Greece, Turkey, Asia Minor and Constantinople including a description of Malta*, London 1840, 23.

Велики број Лефкађанки које су живе­ле на селу било је класичног изгледа и разликовало се од градских. Анстедов опис: „*девојке поседују нормалан излед лица са лепим осмесима, ништа специфично није било у њиховом изгледу. Девојке на селу и у граду су се много разликовале, првенствено у одевању, говору и понашању. Девојке са села су много стидљивије и плашљивије од градских. Носиле су истрошену крпе, дугу кошуљу од најгрубљег платна, једном речју мизерно облачење*“.¹¹⁷

Острвљани су волели музику и скупљали се једном седмично како би се дружили. Играли су уз плес који се звао Пирик. Сматра се да се овај плес у антици звао Ромаика.¹¹⁸

Као што смо рекли претходно о чистоћи кућа у и окућница, напоменућемо куће које се налазе у приграђу града на Лефкади о коме нам говори Анстед: „*Оне су претежно мањег обима, уредне су и јако чисте. Кућа је садржала две мале собе, дневни боравак са пећницом, док је под земљани релативно удубљен и похабан али је чист. Кревети су прекривени солидним квалитетом постељине. Сто за ручавање је се налазио поред прозора који га је осветљавао, био је заузет теглама и боцама од воде. У овој кући живе две породице или су рођаци, нисам успео да схватим њихов однос јер се нисам пуно задржавао. Кров је прилично висок око два и по метра. Одмах сам био послужен алкохолним пићем који се зове раки¹¹⁹ духовно пиће Грчке*“.¹²⁰

Занимљиво је поменути обред прошења младе. Младожења прво мора да уђе у двоколицу коју вуку двојица младића. Они одлазе код младожењиног свекра и и тамо младожења бива до 11 сати преподне и скупља ситни новац како би откупио младу. Тај ситни новац добија од пролазника који свраћају са улице и дарују му, док их он моли да му подаре који новчић. Кад прође 11 сати, младожењи таст отвара врата од куће узима новце и спроводи младожењу до младе, а касније они одлазе у цркву где обављају венчање.

Према Јонском наследном праву, сви чланови куће деле једнако имовину после смрти њиховог најстаријег члана тј. оца или деде, али ако је већ имовина подељена свако задржава свој део. Уобичајено је било да ако су млађи, брат и сестра остану да живе у

¹¹⁷D. T. Ansted, *нав. дело*, 159.

¹¹⁸Начин на који су они играли изгледа овако: сви су морали стати једно поред другог, ухватити се за руке и кретати се лево- десно прво полако а касније и брже. Они који су на крајевима, имали су слободну једну руку.

¹¹⁹Ово је алкохолно пиће, данас је традиционално турско пиће. Када се помеша са водом добија се кристално бела боја.

¹²⁰*Исто*, 177.

породичној кући све док се сестра не уда те са њом иде један део имања као мираз, док остатак остаје брату.

На Јонским острвима је владао тај патријархални живот, који је највише истакнут на Лефкади и Зантеу. Патријархалност је уско везана за сујеверја, тако да је много сујеверја било на острву. Постојале су вештице које су које су гатале претежно сиромашнијем делу људи, који је давао новац за такву услугу. Вештице су, као обмањивачи народа, биле прогањане и затваране од стране полиције.¹²¹

Итака

Ако је Крф најлепши, Кефалонија највећа, Лефкада дивља, Закинтос најлепши од свих острва, онда је Итака изнад свих ових поређења, тј. она је најромантичнија.¹²² Као што смо споменули у пређашњем делу, на Итаки најзначајнији је град Вати, док су Фрикес, Ставрос, Оксои и Перакора мала насеља. Итака је релативно мало острво са високим планинама што нам говори да је неприступачна за развој пољопривреде.¹²³ Сва насеља се ослањају на воду као и град Вати. У Ватију су улице уредне и чисте, куће су већином кречене у бело. Близу кућа које се ослањају на воду налази се кеј где је вода дубока, на кеј се надовезује мало пристаниште Страда Марина где се налазе једрењаци са две катарке. Такође, близу пристаништа налази се пријавница за морнаре. Пристаниште је јако добро заштићено, док се висока брда налазе са стране.¹²⁴ Једина опасност прети малим бродовима, због јаких ветрова. Поред Ватија налази се мала плажа са пристаништем која се зове Dexia. Поред ове плаже налази се пут ка горе поменутиим насељима, преко превлаке која спаја север и југ острва.

¹²¹ Исто, 230.

¹²² W. Mure, *Journal of a Tour in Greece and the Ionian Islands*, 36.

¹²³ Исто, 39.

¹²⁴ D. T. Ansted, *нав. дело*, 247.

Итака је место где се састају морепловци који тргују са осталим острвима јонског мора.

Породице на овом острву у велике. Жене и мушкарци имају своје обавезе и јако су активни.

Куће у Ватију се одликују чистоћом фасада и уредношћу. Такође не одишу модерном архитектуром. Не постоје значајне институције на Итаки осим цркава које су грађене ниским стилем а одишу простоћом.¹²⁵ Официјална резиденција управника острва је некада била изграђена од стране Турака, касније је срушена и није обнављана због спора између владе на Крфу са власником земљишта. Вати је главна лука на острву. Популација у Ватију је између три и четири хиљаде, међутим већина становника је закупљена бродарством.¹²⁶

Колонизација Итаке је интересантна. У првом маху живели су са Грцима Турци, док нису иселени. Касније долази незнатан број Албанаца али по обичајима и језику види се да острво прпада Грцима. Итачани су много другачији од комшија. Боље су одевени, изгледају лепше и што је битно много су радни.

Обрађивање земље и приноси на Итаки нису довољни због величине острва које је мало и величине становништва које је велико. Итачани су такође извозили маслиново уље, али због великих такси на извоз неки су се бавили кријумчарењем само да не би платитли таксе. Претежно су се острвљани бавили рибарством од кога су и живели.¹²⁷ Итачани су продавали сунђере који је био једнаког квалитета као и турски. Коштао је 8 шилинга.

Итачани су волели месо, поготову јаретину коју нам детаљно описује Анстед: *„дошли смо у посету једном манастиру коме нисам знао име, на столу нас је чекала јаретина свеже печена. Јаре је било сервирано као свиња са ногама и главом. Било је старо око двадесетак дана и нестајало је слатко у мојим, а и у устима моја два сапутника. Касније смо јели супу од поврћа које није била укусна и кавијар на хлебу. После свог овог јела дошао је козји сир. Имало је два типа сира на столу, један је био сланији који није био добар док је из другог извађена сурутка из млека, он је био свеж и укусан.*

¹²⁵ А. Hirst, P. Sammon, *Ionian Islands: Aspects of their History and Culture*, 264.

¹²⁶ D. T. Ansted, *нав. дело*, 252.

¹²⁷ *Исто*, 254.

Каламос, Кастус, Атоко, Аркуди, Ефинадес су мала острва која припадају Итаки. Каламос је острво познато по Грцима који су се склањали за време грчког рата за независност, Каламос је тада био под британском управом.

Кефалонија

Кефалонија је велико каменито острво, погодно за ограничену пољопривреду и за трговину¹²⁸. Итаку и Кефалонију дели само уски морски пролаз. Највећи град је Агростоли, док је наспрам њега град Ликсури, такође велики град. Пuteви до оба града су у солидном стању, наравно постоји и морски пут (јер су градови један према другом). Иза града Агростоли уздижу се планине, које су већином огољене.

Жене и мушкарци су обучени у складу са својим социјалним статусом. Такође има квалитетнијег и лошијег облачења. Куће су чисте и сређене.

Само острво броји око шест хиљада становника. Субординације не трпе грађани Кефалоније, због тога што су највеће острво у архипелагу. Они се осећају слободније него становници Крфа. Побуна на Кефалонији која је била 1848. год за време Лорда Ситона, резултирала је већом независном управом него што су грађани Кефалоније то уживали раније.

Агростоли, не само што је велик, већ је и дугачак град јер се протеже дуж залива. У Агростголију има неколико лепих улица. Главна улица се зове Страда Марина, као и она на Ватију, која се протеже око километар кроз град. Кроз целу улицу Страда Марина налазе се продавнице и воћа и осталих намирница. На главној улици се догађају све ствари. Један део пијаце се налази дуж улице.¹²⁹ На острву осим грчког острвљани причају помало италијански. Поред главне улице, налази се неколико улица у којима су изграђене лепе зграде. Улице су поплочане, чисте и широке. Међу јавним зградама налази се и позориште у којима се изводе представе и оперски перформанси.¹³⁰

¹²⁸Исто, 315.

¹²⁹Исто, 318.

¹³⁰Исто, 319.

Изван главног града Кефалоније налазе се зграде које су сигурно направљене од стране Француза који извозе вино са острва.

Феномен подземних вода на Кефалонији је искоришћен од стране људи. Један Енглеz је конструисао млин у тој ували у којој тече мали поток који нестаје неколико метара даље у земљи.

На Кефалонији жене су много сујеврније него мушкарци. Ако кућа не напредује, неке жене одлуче да се одвоје од мужева и пријатеља, те изнајме собе за боравак у њима неколико дана како би се спремиле за истеривање ђавола.

Сточарство је релативно развијено. Највише се гаје козе од којих се прави млеко и сир. Краве нису гајене.¹³¹ Острвљани су добри поморци, али такође баве се и земљорадњом и сточарством. Ово је заједничка веза свим острвима Јонског мора.¹³² Што се тиче виноградарства. Острвљани орезују виноград између фебруара и марта, у мају долази до цветања винове лозе, у јулу до стварања плода док у септембру у трећој седмици долази до брања грожђа.¹³³ Острвљани су морске плодове сматрали поврћем. Веома је чудно да су користили кавијар који је био из Црног мора, док су се они бавили рибарством и ималу су кавијар.

Острвљани су се бавили текстилом, производили су тепихе. Ти теписи су били јефтинији од турских, и сличног квалитета. Управо тај памук који расте на острву је увезен у облику семена из Америке. У први мах острвљани нису мислили да ће амерички памук моћи да расте због медитеранске климе, али касније се испоставило да може.

¹³¹ Исто, 351.

¹³² G. Wiliam, H. Fitzmaurice, *Four years in the Ionian islands*, 115.

¹³³ D. T. Ansted, *нав. дело*, 356.

Закинтос

Закинтос је велико острво са шароликим рељефом. Југ острва је плоднији и нижи док је север, сув, планински и огољен. Земља у западном делу Закинтоса није обрађивана као на југу јер нису истог квалитета.¹³⁴ Као и на осталим острвима вино, агруми су извозни артикли, док се на Закинтосу у великим количинама гаји и рибизла. Вино је бољег квалитета на Закинтосу због бољег састава земљишта, наравно због дугих топлих лета и благих кишовитих зима грождје боље сазрева и добија своју пуноћу.¹³⁵ Виногради су сађени прецизно у редове док је размак редова био око 4 метра.¹³⁶ Орезивање винове лозе је јако компликован и деликатан посао. Овај посао раде људи који имају искуства како не би оштетили нове родне гране. Пред децембар старе, слабе гране се секу и бацају, а нове се формирају у фебруару и марту. Познато вино са Закинтоса зове се Мускат. Маслиновог уља има знатно слабије али се обрађује.

Др Дејви Анстед описује Закинтос као острво залива, најлепших плажа, плавичастиг мора које је чисто и плаво као небо. Сам главни град острва зове се Закинтос. Град није толико заштићен стенама са страна, али је изразито живописан. На самом прилазу ка граду са мора постоји мала лука, рекло би се градска за локалне рибаре.¹³⁷ Постоји много малих и кратких улица које су добро поплочане. Главна улица Страда Марина (овај назив се игледа користио за назив главних улица на архипелагу), је добро поплочана али није дугачка. Ослања се на цркву и велику пијацу која је богато попуњена морским плодовима и разним зачинима. Атмосфера на улицама је живахна и весела, људи су љубазни. Закинтос је контраст од свих градова Јонског архипелага. Закинтос је једноставан град, због тога што није утврђиван нити заштићиван што је Крф управо супротно.¹³⁸ Закинтос се природно развијао. Венецијанска архитектура није избледела јер постоје куће из венецијанског периода. Популација самог острва на половини 19. века износи око 38000 хиљада становника. Више од половине становника острва живи у самом граду.¹³⁹

¹³⁴ Исто, 388.

¹³⁵ G. William, H. Fitzmaurice, *нав. дело*, 213.

¹³⁶ D. T. Ansted, *нав. дело*, 410.

¹³⁷ Исто, 413.

¹³⁸ Исто, 414.

¹³⁹ Исто, 415.

Такође под венецијанским утицајем неколицине грађана архипелага узимала је католичку веру. Касније, под британском управом и после ње, почеле су да се праве православне цркве. Међу православним¹⁴⁰ налази се значајан број католичких цркава.¹⁴¹ Православне цркве су биле високе и лепо украшене изнутра. Цркве на Закинтосу су најлепше и најбогатије украшене цркве на јонском архипелагу¹⁴² Највећи светац архипелага је Св. Спиридон. По локалном веровању његово тело је донето из Константинопоља на Крф 1489. год. Сви становници архипелага верују у његову велику моћ. Острвљани мисле да он преко ноћи чува њихове усеве и штити их од зла. Остали свеци су поштовани али он се издваја од њих.

Карактер острвљана са Закинтоса је био другачији од осталих припадника архипелага. Људи су врло темпераментни и радни. Становници острва Закинтоса имају велике таксе за извоз, али упркос томе слободни су у трошењу новца док други острвљани морају да штеде. Упоређујући са осталим острвима, девојке са Закинтоса се удају већином за енглеске официре или за морнаре.¹⁴³

Клима Закинтоса је задовољавајућа, мало је топлија у односу на остала острва јер је много јужније. Такође Закинтос и његова клима повезани су са јаким ветровима, тачније североисточним ветровима или познатијим као *scirocco*. Др Дејви Анстед даје претпоставку да овај топао ветар подиже пет степени температуру, јер термометар показује 32 степена док је у стварности немогуће издржати на тако сувом ветру.¹⁴⁴

Опис једне богатије куће на Закинтосу даје нам Др Дејви Анстед: *„кућа је средње висока са пуно соба које су такође средње величине. Кућа је направљена од дрвета, све што је у њој направљено је од дрвета. Соба за пријем није нарочито била велика али је било доста места за седење. Запазио сам доста слика на зиду које су италијанске школе. Споља, кућа је чиста са великим прозорима. Био сам угошћен јако лепо али највише ме је изненадила та њихова добродошлица,,“*¹⁴⁵

¹⁴⁰Писац раздваја грчке од романских цркава. Можемо претпоставити да се ради о православним и католичким.

¹⁴¹ G. Wiliam, H. Fitzmaurice, *нав. дело*, 223.

¹⁴²Д. Т. Ansted, *нав. дело*, 416.

¹⁴³*Исто*, 417.

¹⁴⁴*Исто*, 418.

¹⁴⁵*Исто*, 420.

Млађе девојке су средњег раста, округлих образа са црним очима. Старије жене су нижег раста и много ружније него обично. Мушкарци су високи и љубазни као и они на Лефкади.

Крф

Као што смо рекли Крф је престоница јонског архипелага. У самом граду насељено је око 15000 хиљада људских душа, што нам говори да је сам град огроман и од великог значаја. Некада се Крф звао Керкира. Око Крфа налазе се мања острвца док су Видо и Лазарето најзначајнији.¹⁴⁶ Иако је острво Видо живописно, оно је значајније ипак у војном погледу. Видо је добро утврђено и потпуно покрива и штити улаз у луку. Крф се такође налази близу албанске обале. У предграђу Крфа налази се део који се зове Сан Роко са 800 становника.

Што се тиче становништва и њиховог етноса, можемо их поделити у три целине: Прва су Јевреји, који личе на њихову браћу као и на другим местима.¹⁴⁷ Друга групација су : Малтежани, Грци, Италијани, Албанци и Далматинци, док су трећа Грци. Сматра се да Грци са Крфа ипак нису чисти Грци, већ су мешавина са старим венецијанским породицама.¹⁴⁸ Писац нам о Далматинцима и Албанцима говори као радницима који обављају прљаве послове док о богатим Јеврејима говори као о трговцима.

Главна црква је повећена св. Спиридону кога смо и пре поменули. Црква је богато украшена и пропорционално је саграђена. Реликвије Светог Спиридона налазе се у малом ораторијуму у цркви. У духовном животу постоје две поделе: онај монашки, тзв. Целибатаски, из којих се бирају партијарси и парохијски чин. Ко има парохијски чин, мора бити ожењен а у случају да парохијану жена умре он прелази у монашки чин и не може се више женити.¹⁴⁹ Црквене одоре су углавном исте за оба чина. Православна крфска црква је под царирадском јурисдикцијом, тако да је едукација свештенства брига цркве.

¹⁴⁶Д. Т. Ansted, *нав. дело*, 12.

¹⁴⁷У овој реченици можемо осетити пишчеву провокацију на рачун Јевреја.

¹⁴⁸*Исто*, 14.

¹⁴⁹*Исто*, 20.

На Крфу постоји Универзитет за медицину и право у коме нема много студената. Већина универзитетских професора се едуковала у Италији, док су други одлазили чак у Париз. Из овога схватамо да су становници архипелага одлазили на запад, а не у Грчку или у Османско царство како би се едуковали.

Најимпозантнија јавна грађевина је палата високог управитеља јонских острва. Ниједна друга грађевина не придаје важности и лепоти колико ова зграда.

Палата је велика и добро позиционирана. У дворишту палате налазе се палме и уредно орезивано дрвеће. Кроз прозор задњег дела палате поглед досеже до луке у крфском каналу и на албанске планине. На левом крилу палате налазе се читаонице и библиотека док на другом крилу су канцеларије секретара и директора полиције. Собе за пријем су велике и добро организоване.

Током великог поста једе се риба, поврће и кавијар.¹⁵⁰ Битно је нагласити да посуђе које користи нижа и средња класа, прављено је од глине, док су виши слојеви користили чисту керамику.

Улице на Крфу су добро поплочане и добро се одржавају. Улице су осветљене уљаним лампама.

Цео архипелаг, али највише Кефалонија и Крф су у прошлим вековима страдале од куге, то је значајно утицало на депопулацију становништва.¹⁵¹

Током шетње по унутрашњости Крфа писац се срео са сељанима и њиховим начином живота. Опис села и куће на Крфу: *„затекао сам их као доколичаре који само троше време, новац на пикнике и уживање. Вика младе деце је толико јака да не може да се занемари. Сви су бучни и бескорисни на једном заједничком нивоу. Деца од пет до петнаест година изгледају прехрањено и пуна су снаге. Већина деце после петнаест година одлазе на занат. Крфљани не воле да одговарају када их туриста испитује о њима и њиховом послу, они неће никада напасти ако ви задрете дубоко са питањима. Видео сам једном виже младих девојака како носе чудан део одеће на себи, то је њихова традиционална ношња- на турском се то зове јашмак. Сва деца оба пола су лепа и јаког изгледа. Касније сам отишао на фарму једног сељанина који је био средње класе који поседује маслине, винову лозу и доста обрадиве земље. Изглед куће овог сељана је*

¹⁵⁰ Исто, 24.

¹⁵¹ J. D. Tully, *The History of Plague: As it Has Lately Appeared in the Islands of Malta, Corfu and Cephalonia*, 90.

прилично бедан. Екстеријер куће је прљав. Кућа је велика, улазни хол је широк, док је дневна соба мала. Унутра куће примаћа соба је много прљава. Показао ми је спаваћу собу која је имала масивни венецијански кревет са великим дрвеним изрезбареним радом. На зиду у примаћој соби налази се неколико икона грчких светаца.¹⁵² Што се тиче популације у селима она не прелази бројку од 600 људи. Поред мањих насеља издвајамо: Ипсос и Спартиља . Преко Ипсоса је најближе од града Крфа доћи до Спартиље која је на северу.

Сам Ипсос једва да је насеље јер има две куће које се налазе на плажи и неколико бродова. У 19. веку је постојало на карти, иако не броји више од 10 становника. Спартиља је живописно насеље које је изграђено на стрмом северном делу острва које броји око 500 становника

О лепоти Крфског острва говори нам J. Potts: „ Албанци када желе да гледају залазак Сунца, они гледају право у лепоту Крфа“.¹⁵³

Китера, Паксос и Антипаксос

Китера је најудаљеније острво од свих острва архипелага. Китера је слабо посећено место јер је забачено и усамљено. Острво је углавном каменито и није погодно за озбиљно бављење пољопривреде.¹⁵⁴ На острву живи око 10000 хиљада људи.

Као и на Крфу и Итаки, тако и на Китери постоје разна сујеверја и митови. Људи на Китери су радни, штедљиви и скромни. Гаје се кукуруз и маслине и троше се за кућне потребе. Капсали је главни град Китере. Постоје две природне пећине које су недалеко од Капсале.¹⁵⁵ Обе пећине садрже мноштво сталактита и сталагмита. Керигото је мало острво на југоистоку Китере, тачније на пола пута између Китере и Крита, али потпада под јурисдикцију Китере. На Кериготу¹⁵⁶ се производи пшеница која се извози.

¹⁵²D. T. Ansted, *нав. дело*, 55.

¹⁵³J. Potts, *The Ionian Islands and Epirus*, 263.

¹⁵⁴D. T. Ansted, *нав. дело*, 435.

¹⁵⁵*Исто*, 437.

¹⁵⁶Керигото има и други назив а то је Антикитера.

Острво је јако било битно Венецијнцима јер је Китера била место одмора за њихове трговачке бродове, а могли су и контролисати западни Медитеран са Китере.¹⁵⁷

Паксос је мало острво које се налази јужно од Крфа, са око 4500 хиљада људи. Цело острво је каменито и брдовито са много маслиновог дрвећа, такође, на сваком кораку налазе се кречњачке стене као и на Крфу. На Паксосу се налази једно веће насеље тј. град у ком је смештена већина становништва. Постоји и неколико мањих села и засеока. Куће су прилично уредне и бело обојене. Дворишта су пуна маслиновог дрвећа и средње величине. Многе породице поседују много малиновог дрвећа без своје земље тј. изнајмљују туђу земљу за сађење маслиновог дрвета.

На самом острву се налази више мањих капела и резиденција општинског управитеља.¹⁵⁸ Како би одржали ред и мир и случајан напад на острво, мали број војника углавном је састављен од локаних људи, смештени у тврђави која се налази ван града.

Улаз у луку је опасан, поготову по лошем времену, јер је узак док га окружују високе кречњачке стене. Ваздух је јако здрав на овом острву те људи достигну дубоку старост.¹⁵⁹ Женска одећа је јако живописна и шарена. Млађе девојке су лепе и витке. Оба пола су сујеверна и интровертна према странцима док су потпуно другачији са својим локалцима.

Антипаксос је претежно стеновито острво са 100 људи. На Антипаксосу живе рибари и сточари. Постоје и мања острва око Паксоса, а најпознатије је Фано острво, због лепоте пећина и увала.¹⁶⁰

¹⁵⁷G. deVaudoncourt, *нав. дело*, 407.

¹⁵⁸D. T. Ansted, *нав. дело*, 117.

¹⁵⁹*Исто*, 120.

¹⁶⁰*Исто*, 122.

Закључак

Као што можемо приметити дух и менталитет Малтежана се развијао потпуно слободно до доласка британске окупације. Што се тиче Јонских острва, она остају пригушена локалним елементима, пре свега побеђују тај породични став острвљана, док смена власти на архипелагу додатно негативно утиче на острвљане. Туристи и путописци сматрају да су Јонска острва много напредовала под британском управом.

Велика је разлика на архипелагу између трговине и пољопривреде. Људи који су се бавили трговином и извозом маслина и вина, они су добро просперирали док су остали бавећи се пољопривредом и ретко сточарством а била их је већина, живели јако лоше.

На велико иселавање становништва половином 19. века утицао је највише социјални карактер. Ово може бити мало збуњујуће јер је архипелаг ушао у заједницу са Грчком као најразвијенији део грчког краљевства. Онда можемо замислити у каквом социјалном проблему је био остали део Грчке.

На сваком острву архипелага постојали су сиромашни и богати. Разликовали су се и по одећи. Богати носе одећу која одише свежином док сиромашни човек носи искрзане и изношене ствари.

Велике проблеме правила је маларија становницима медитеранског обруча, претежно због дугих топлих дана. По годишњим пописима на Јонским острвима умре више или половина од маларије, док тај други део људи умире од друге болести. Ипак, на Малти је смањена смртност од маларије за око 10% у односу на Јонска острва.

Такође су постојала и сујеверја и народна веровања слична оним на Малти. Вештичарења и гатања су била део живота сваког сентименталног човека 19. века.

Због великих извозних такси на маслине и вино, одређена групација острвљана је кријумчарила робу. Увиђамо да на сваком острву у архипелагу постоји бар једно утврђење због напада пирата или корсара. На Малти је главно утврђење сам главни град острва, са неколико додатних утврђења при улазу у луку и око града.

После Крфа, Закинтос и Кефалонија су најзначајнији у економском смислу. За издржавање и изградњу крфских трупа и утврђења морало се узимати од осталих острва, што је додатни терет грађана.

По доласку британске власти на острво, излазе на површину сепаратистичке олигархије које су створене од старих венецијанских фамилија које су имале власт. Иако су постојале институције, оне су биле оружје у рукама богатих.

Извоз и увоз на Малти је био нескладан. Више се увозило док се извозило три пута мање. Такав случај је био је на архипелагу, где су била само два извозна а десет увозних артикала без којих острвљани нису могли живети.

Да није било окупационе британске власти, засигурно би Малта и Јонска острва оствариле стабилнију економију у којој би оне могле да кроје цену маслиновог уља и вина.

Литература:

1. H. Dajc, Sumrak starog Mediterana: Jonska ostrva 1774-1815, Beograd 2016.
2. R. M. Martin, History of the British Possessions in the Mediterranean: Comprising Gibraltar, Malta, Gozo, and the Ionian Islands, London 1837.
3. L. Boisgelin, Ancient and Modern Malta: containing a full and accurate account of the present state of the Island of Malta and Goza, London 1805.
4. S. Sciberras, Maltese History: The First Years of British Rule 1800- 1824, London 2014.
5. J. Borg, The Grape Vine in the Maltese Islands, Malta 1922.
6. H. Seddall, Malta: Past and Present: Being a History of Malta from the Days of Phoenicians to the present time, London 1870
7. E. Attard, A History of the Malta Police, 1800-1964, 2003.
8. T. T. C. Kendrick, The Ionian Islands: Manners and Customs, London 1822
9. W. Mure, Journal of a Tour in Greece and the Ionian Islands, London 1862.
10. J. Potts, The Ionian Islands and Epirus, London 2010.
11. A. Hirst, P. Sammon, Ionian Islands: Aspects of their History and Culture, London
12. G. Wiliam, H. Fitzmaurice, Four years in the Ionian islands, London 1864.
13. J. D. Tully, The History of Plague: As it Has Lately Appeared in the Islands of Malta, Corfu and Cephalonia, London 1821.
14. H. J. W. Jervis, History of the Island of Corfu and of the Republic of the Ionian Islands, London 1852.

Мемоари и путописи:

1. H.W. Williams, Travels in Italy, Greece and Ionian Islands, Edinburgh 1820.
2. D. T. Ansted, The Ionian Islands in the year 1863, London 1863.
3. J. Davy, Notes and Observations on the Ionian Islands and Malta: with some remarks on Constantinople and Turkey ,vol. II, London 1842.
4. A. Gielgud, Memoirs of Prince Adam Czartoryski and his correspondence with Alexander I. vol II, London 1888.

5. Olaf Hein: Athanasius Kircher S.J. in Malta: ein Beitrag zur Geschichte der Mittelmeer-Insel, zur Biographie Kirchers sowie zur Kultur- und Wissenschaftsgeschichte des 17. Jahrhunderts, Akademie Verlag, 1997.
6. T. J. Pettigrew, Memoirs of the life of Vice-Admiral Lord Viscount Nelson, K.B, London 1849.
7. P. Brydone, Travels in Sicily and Malta, Aberdeen 1843.
8. H. Francis, Memoirs of the political and private life of James Caulifield, earl of Charlemont, London 1812.
9. Memoir of the finances of Malta under the government of the order of the St. John of Jerusalem, during the last years of its dominion, Malta 1836.
10. J. Marshal, Royal naval biography: of all flag officers, Superannuated Rear-admirals, Retired- capitans, Post-capitans and Commanders whose names appeared on Admiralty List of Sea and Officers at the Commencment of the present year, Vol. I, London 1823.
11. M. DE. Bourienne, Private memoirs of Napoleon Bonaparte during the period of directory, consulate and empire, vol. I., Philadelphia 1831
12. G. de Vaudoncourt, Memoirs of the Ionian Islands including the life and character of Ali Pasha, London 1816.
13. C. Muller, Journey through Grece and the Ionian Islands, London 1822.
14. J. Webster, Travels Through Crimea, Turkey and Egypt, 1830.
15. A Handbook for Travellers in the Ionian Islands, Greece, Turkey, Asia Minor and Constantinople including a description of Malta, London 1840.